

Посткеңестік кеңістікте
зерттеу жүргізудегі этика мәселелері

Ивета Силова, Аризона штаты Университеті

Утопияны (қайта) елестету

*Посткеңестік кеңістікте білім беру саласында зерттеу жүргізудің теориясы мен әдістері
(2017 жылы басылып шығады)*

Редакторлар

Ивета Силова, Ноа В. Соуб, Алла Корж, Сергей Ковальчук

Қатысушылар

- Білім беру саласының зерттеушілері және түрлі геосаяси кеңістіктен, соның ішінде посткеңестік Африка (ОАР, Танзания, Зимбабве және Эфиопия), бұрынғы Кеңестік Одақ (Литва, Украина, Ресей, Тәжікістан, Қазақстан, Әзірбайжан), сонымен қатар Оңтүстік-шығыс / Орталық Еуропа (Албания, Болгария, Румыния, Словения, Польша, Хорватия) елдерінен практик мамандар.
- Біз әдейі түрде, өз елдерінде зерттеу жүргізетін жергілікті ғалымдар тап болатын тәжірибені ескере отырып, постсоциалистік білім беру контекстінде зерттеу жүргізген шетелдік (жергілікті емес) зерттеушілерді жобаға тарттық.

Болжам

- Барлық қоғамда «Ақиқат» немесе «Сапалы» білім беру бар деген ортақ келісім қалыптасқан

БҰРЫС

- *«Шындық»* сол қоғамда, оның жалпы нормасы мен *«тәжірибелері»* аясында өмір сүреді
- Зерттеуші өзі шыққан қоғамдастықтан бөлек басқа қоғамдастықта зерттеу жүргізе алады, яғни әлеуметтік және білім берудегі зерттеулер түрлі қоғамдастықтардың кеңістігін қамтиды. Сондықтан, осындай қоғамдастықтардың мүшесі болып табылатын зерттеу қатысушыларына қатысты этика қағидаларын қамтамасыз ету екі есе қиын болуы мүмкін.

Болжам

- Әлеуметтік ғылымдар саласындағы этика мәселелері көбіне «түсіндірудегі өзгерістер» нәтижесінде, яғни позитивисттік, сапалы зерттеулерден сандық зерттеулерге көшуде, сандық әдістерді қолдануды әлдеқайда арттыру нәтижесінде пайда болады

БҰРЫС

- Барлық зерттеулер – сандық немесе сапалық болсын, негізгі этикалық мағыналарға ие
  - Құндылықты мағынасы бар болжамдар зерттеудің кез келген түрінде орын алады
  - «Әлеуметтік ғылымдар - адамгершілік ұғымына жақынырақ» (McIntyre, 1982, 175 бет)

Ұсыныстар

- Ақапараттық келесім қатысу дегенді білдіреді

БҰРЫС

- Шынайы түрдегі қатысу зерттеуші мен қатысушы арасындағы сенімділіктің орнауы үшін ара қашықтықтың азаюына әкелуі мүмкін
- Бұл жағдайда, «Кәсіби дербестік» – зерттеу мен зерттелуші арасындағы ара қашықтық – шығармашылық «эмпатия мен бақылаудың, ғалым мен қорғаушының» жетуді көздеп жүрген зерттеушінің мақсаты мен жолы емес (Turner, 2014, p. 2)

Жорамал

Ең ұтымды біріккен зерттеулер жергілік/ішкі зерттеушілер деректерді жинап ал халықаралық / сыртқы мамандарды оларды талдау интерпретациялайтындай жұмыстың бөлісуіне негізделген.

БҰРЫС

- Біз білімді өндіру үрдісі саясаты туралы хабардар болуымыз керек, соның ішінде ішкі және сыртқы зерттеушілер мен зерттеуге қатысушылар арасындағы тең құқықсыз қарым қатынастарға зерттеу сұрақтары мен әдістері қалай кіріктірілуі туралы

Негізгі мәселелер мен сұрақтар

- Зерттеулердегі «ақиқатқа» әртүрлі көзқарастар туралы сұрақтарға қалай жауап табамыз?
- Сыртқы / ішкі феномен сұрақтарын қалай шешеміз? (Батыстық аса мәртебелі зерттеушілер батыстық емес қоғамдастықтарда жұмыс жасайды ма?)
- Мәдени ерекшеліктерді ескере отырып зерттеу құралдарын қалай өзірлейміз?
- Қолда бар білімге үлес қосудан басқа біздің зерттеуіміздің мақсаттарын қандай?

Әдеби тұрғыдан алға қарай жылжу: негізгі пайымдаулар

- Икемділік
- Рефлексивтілік (рәсімдік әдептен гөрі тәжірибелік әдеп)
- Позивиолықтық
- Ақиқи ынтымақтастық
- Қорғаныс